
DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2023.v49i.11>

Jacek Stachowicz*

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7732-5426>

e-mail: jacek_stachowicz@sggw.edu.pl

**PATOLOGIE ORGANIZACYJNE W SZKOLNICTWIE
WYŻSZYM W POLSCE W LATACH 2008-2011 DOTYCZĄCE
ORGANIZACJI PROCESU DYDAKTYCZNEGO
I FUNKCJONOWANIA UCZELNI ORAZ ZWIĄZANE
Z KADRĄ NAUCZYCIELSKĄ SZKÓŁ WYŻSZYCH**

ORGANISATIONAL PATHOLOGIES IN HIGHER EDUCATION IN POLAND IN 2008-2011 RELATED TO THE ORGANISATION OF THE DIDACTIC PROCESS AND THE FUNCTIONING OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS, AS WELL AS PATHOLOGIES RELATED TO HIGHER EDUCATION TEACHING STAFF

Keywords: higher education, organisational pathologies, quality of education, Polish Accreditation Committee.

The article presents organisational pathologies occurring in Polish higher education in 2008-2011, focusing specifically on pathologies concerning the organisation of the didactic process and functioning of HEIs, as well as pathologies related to teaching staff in HEIs. The research is a continuation of a larger study, covering the years 2002-2004 and 2005-2007. The research method used is document analysis. The source of data in the study are official documents of the Polish Accreditation Committee (PKA), i.e. resolutions on the assessment of the quality of education. The sample for the research – as in the previous research – was selected purposively;

***Jacek Stachowicz** – doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie pedagogika; zainteresowania naukowe: szkolnictwo wyższe – ustrój, prawo, organizacja, jakość kształcenia akademickiego, reformy sektora akademickiego, polityka oświatowa.

the author used the resolutions of PKA of the 3rd term, which contain conditional or negative assessment of the quality of education, as well as resolutions on withdrawal from the assessment of the quality of education or suspension of the assessment. The study findings revealed the most significant manifestations of pathology in the two categories. These include non-fulfilment of the minimum staff requirements in the assessed field of study and reservations concerning the quality of diploma theses, diploma seminars and the graduation procedure.

PATOLOGIE ORGANIZACYJNE W SZKOLNICTWIE WYŻSZYM W POLSCE W LATACH 2008-2011 DOTYCZĄCE ORGANIZACJI PROCESU DYDAKTYCZNEGO I FUNKCJONOWANIA UCZELNI ORAZ ZWIĄZANE Z KADRĄ NAUCZYCIELSKĄ SZKÓŁ WYŻSZYCH

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, patologie organizacyjne, jakość kształcenia, Polska Komisja Akredytacyjna.

Artykuł przedstawia patologie organizacyjne występujące w polskim szkolnictwie wyższym w latach 2008-2011, uszczegółowione do takich aspektów, jak patologie organizacji procesu dydaktycznego i funkcjonowania uczelni oraz patologie związane z kadrami nauczycielskimi szkół wyższych. Tematyka badań jest kontynuacją przeprowadzonych szerszych badań, obejmujących lata 2002-2004 oraz 2005-2007. Zastosowana metoda badawcza to analiza dokumentów. Źródło danych w badaniach stanowią oficjalne dokumenty PKA – uchwały dotyczące oceny jakości kształcenia. Próba do badań – podobnie jak we wcześniejszych eksploracjach – została dobrana celowo; wykorzystano uchwały PKA III kadencji, które zawierają warunkową bądź negatywną ocenę jakości kształcenia, jak również uchwały w sprawie odstąpienia od oceny jakości kształcenia albo zawieszenia dokonania oceny. Badania wskazały najbardziej znaczące przejawy patologii w ramach wyróżnionych dwóch kategorii. Należą do nich niespełnienie wymogów minimum kadrowego na ocenianym kierunku studiów oraz zastrzeżenia dotyczące jakości prac dyplomowych, seminariów dyplomowych i procedury dyplomowania.

Wprowadzenie

Przemiany ustrojowe w Polsce, jakie nastąpiły od początku lat 90. minionego wieku, zapoczątkowały gwałtowne i głębokie zmiany m.in. w funkcjonowaniu szkolnictwa wyższego. W przypadku krajowego sektora akademickiego

były one pochodną komercjalizacji edukacji na tym poziomie i powstania rynku usług edukacyjnych, na co zezwalały wprowadzone rozwiązania prawne. Znaczący i szybki rozwój ilościowy i jakościowy krajowego sektora akademickiego – niespotykany dotąd nie tylko w Polsce, ale i w pozostałych krajach postkomunistycznych – przyniósł także szereg nieprawidłowości w organizacji i funkcjonowaniu tegoż. Niniejsze opracowanie przedstawia wyniki badania pewnego wycinka funkcjonowania szkolnictwa wyższego w Polsce pod kątem odnotowanych patologii organizacyjnych w określonym czasie.

Rozwój ilościowy i jakościowy szkolnictwa wyższego w Polsce w latach 1990-2011

Aktem prawnym regulującym funkcjonowanie sektora akademickiego w Polsce po 1989 roku, czyli po upadku komunizmu była ustawa o szkolnictwie wyższym z 12 września 1990 roku (Dz.U. z 1990 r. Nr 65, poz. 385 ze zm.). Ustawa ta, po okresie ponad półwiecza ograniczania i likwidowania swobód akademickich, przywracała autonomię polskich uczelni (Waltoś, Rozmus 2008, s. 47). W szczególności ustawa dawała możliwość tworzenia przez osoby prawne bądź fizyczne uczelni niepaństwowych, dzisiaj określanych jako niepubliczne oraz możliwość pobierania opłat za zajęcia dydaktyczne w uczelniach publicznych poza studiami dziennymi. Te ustawowe zapisy przyczyniły się do powstania rynku edukacyjnego na poziomie studiów i komercjalizacji sektora akademickiego w Polsce. Jaki był „bilans otwarcia” krajowego szkolnictwa wyższego na początku okresu transformacji w aspekcie ilościowym? W roku akademickim 1990/1991 działało w Polsce 112 uczelni, w tym jedna niepubliczna – Katolicki Uniwersytet Lubelski. Uczelnie te kształciły prawie 404 tys. studentów, zaś liczba pełnoetatowych nauczycieli akademickich wynosiła blisko 64,5 tys. osób, zatem na jednego nauczyciela akademickiego przypadało wówczas 6 studentów. Niewiele ponad 26 tys. osób studiowało na studiach podyplomowych, natomiast 2700 osób było uczestnikami studiów doktoranckich. Wspomniane zapisy ustawy o szkolnictwie wyższym zainicjowały gwałtowny i niespotykany w innych krajach postkomunistycznych – co do skali zjawiska – rozwój ilościowy polskiego sektora akademickiego, zwłaszcza jego niepublicznego komponentu, także różnicowanie ilościowe krajowych uczelni. Marek Kwiek w rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce po 1990 roku wyróżnia dwa okresy – epokę ekspansji sektora akademickiego obejmującą lata 1990-2005, z jej cechą charakterystyczną, jaką jest „prywatyzacja”, a także epokę implozji szkolnictwa wyższego, czyli okres 2006-2025, którą charakteryzuje stopniowa „deprywatyzacja” (Kwiek 2015, s. 127). Interesujący nas przedział czasowy, przywołany w tytule podrozdziału, wpisuje się w oba okresy rozwoju szkolnictwa

wyższego wskazane przez Marka Kwieka. Spektakularne zmiany w szkolnictwie wyższym w Polsce po upadku komunizmu widać wyraźnie w rozwoju ilościowym niepublicznego sektora akademickiego. Przywołam zatem charakterystyki liczbowe tegoż, aby następnie odnieść je do rozwoju całego krajowego szkolnictwa wyższego we wskazanym okresie. Pierwszą niepubliczną szkołą wyższą po wejściu w życie ustawy o szkolnictwie wyższym utworzono w 1991 roku. W roku akademickim 1992/1993 funkcjonowało 18 uczelni niepublicznych, kształcących nieco ponad 16 tys. studentów, z kadrą akademicką wynoszącą 1015 osób, co oznaczało, że na jednego nauczyciela przypadało 16 studentów. W roku akademickim 1997/1998 działało 146 szkół wyższych niepublicznych, z kadrą akademicką sięgającą 5,5 tys. osób, w których naukę pobierało blisko 227 tys. osób. Na jednego nauczyciela akademickiego w sektorze uczelni niepublicznych przypadało wówczas 41 studentów. W latach akademickich 2002/2003 oraz 2007/2008 wspomniane charakterystyki liczbowe wynosiły, odpowiednio: 252 oraz 324 uczelnie niepubliczne, 528,8 tys. oraz 660,5 tys. studentów i 12,2 tys. oraz 16,7 tys. nauczycieli akademickich. Na końcu okresu, który nas interesuje w tym opracowaniu, czyli w roku akademickim 2011/2012 w 328 szkołach wyższych niepublicznych uczyło się nieco ponad 518 tys. studentów, których kształciło 16,3 tys. nauczycieli akademickich, a zatem 31 studentów przypadało na jednego nauczyciela akademickiego. Rozwój ilościowy polskiego niepublicznego sektora akademickiego w czasie wybranych lat akademickich przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Liczba uczelni, studentów, nauczycieli akademickich w szkolnictwie wyższym niepublicznym w Polsce w wybranych latach akademickich (stan na 31 XII)

Rok akademicki	Szkoły wyższe	Studenci	Nauczyciele akademicy	Liczba studentów w przeliczeniu na jednego nauczyciela akademickiego
1992/1993	18	16 169	1 015	16
1997/1998	146	226 929	5 545	41
2006/2007	318	640 313	16 910	38
2009/2010	330	633 097	17 375	35
2011/2012	328	518 196	16 281	31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gdy sięgniemy do wyróżnionych charakterystyk liczbowych odniesionych do obu sektorów szkolnictwa wyższego w Polsce – publicznego i niepublicznego w analizowanym okresie, to widać, że sektor akademicki stał się

masowy i egalitarny. W roku akademickim 2005/2006 liczba studentów była największa w historii rozwoju szkolnictwa wyższego, gdyż osiągnęła prawie 2 mln osób, czyli wzrosła blisko pięciokrotnie względem liczby studentów na początku okresu transformacji ustrojowej. Na jednego pełnoetatowego nauczyciela przypadało wówczas 20 studentów, gdyż liczba kadry akademickiej powiększyła się w tym czasie jedynie 1,5 raza. Liczba krajowych uczelni wzrosła ponad czterokrotnie w porównaniu do roku akademickiego 1990/1991 i wynosiła 460 szkół w roku akademickim 2011/2012, podobnie, w tym roku akademickim wystąpiła największa liczba uczestników studiów doktoranckich – nieco ponad 40 tys. osób, co oznacza 15-krotny wzrost względem początku okresu transformacji. Ponad 7-krotnie wzrosła liczba słuchaczy studiów podyplomowych, wynosząca nieco ponad 26 tys. w roku akademickim 1990/1991, zaś w roku 2011/2012 prawie 190 tys. Szczegółowe dane odnoszące się do wspomnianych wskaźników ilościowych dotyczących szkolnictwa wyższego w Polsce w badanym okresie w ujęciu dynamicznym zawiera tabela 2.

Tabela 2

Dynamika liczby: szkół wyższych, studentów, nauczycieli akademickich, słuchaczy studiów podyplomowych oraz uczestników studiów doktoranckich w wybranych latach akademickich (stan na 31 XII)

Rok akademicki		Szkoły wyższe	Studenci*	Nauczyciele akademicy	Słuchacze studiów podyplomowych	Uczestnicy studiów doktoranckich
1990/1991	liczba	112	403 824	64 454	26 140	2 695
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1995/1996		159,8	196,8	103,9	215,1	388,9
2000/2001		276,8	392,4	124,0	561,4	950,7
2005/2006		397,3	483,8	154,2	520,0	1 214,3
2006/2007		400,0	480,8	155,1	576,6	1 181,1
2011/2012		410,7	436,8	153,8	725,5	1 494,0

* łącznie ze studentami cudzoziemcami

Źródło: opracowanie własne.

Współczynnik skolaryzacji brutto oraz netto jest miarą powszechności kształcenia na danym poziomie (dostępności edukacji, w tym przypadku – akademickiej)¹. Na początku okresu transformacji wynosił on 12,9 (brutto) oraz 9,8 (netto), odnotowany w roku akademickim 2000/2001, wzrósł ponad

¹Współczynnik skolaryzacji brutto w szkolnictwie wyższym – relacja liczby osób uczą-

3-krotnie, zaś na końcu okresu, który obejmują badania w tym opracowaniu, był on ponad 4-krotnie wyższy.

Pisząc o rozwoju ilościowym i jakościowym sektora akademickiego w Polsce w okresie transformacji ustrojowej kraju, nie można nie wspomnieć o państwowych wyższych szkołach zawodowych (PWSZ), których powstanie umożliwiła ustawa z dnia 26 czerwca 1997 roku o wyższych szkołach zawodowych (Dz.U. z 1997 r. Nr 96, poz. 590). W 1998 roku utworzono pierwszych 9 PWSZ, natomiast w 2012 roku działało ich 36. Uczelnie te powoływano do istnienia w mniejszych miastach, czyli poza dużymi ośrodkami akademickimi, jak Tarnów, Skierniewice, Kalisz, Zamość, Suwałki czy Koszalin. Obecnie PWSZ określa się jako publiczne Uczelnie Zawodowe.

Patologie organizacyjne w szkolnictwie wyższym w Polsce w latach 2008-2011 dotyczące organizacji procesu dydaktycznego i funkcjonowania uczelni oraz związane z kadrami nauczycielską szkół wyższych

Przedział czasowy w tytule niniejszego podrozdziału odpowiada III kadencji Polskiej Komisji Akredytacyjnej (PKA), utworzonej na mocy ustawy z dnia 20 lipca 2001 roku o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 4, poz. 33). Ustawa ta określiła misję i zadania PKA, do których zaliczono m.in. ocenę jakości kształcenia na poszczególnych kierunkach studiów we wszystkich krajowych uczelniach oraz ocenę przestrzegania warunków prawnych prowadzenia studiów. Polska Komisja Akredytacyjna stała się jednym z czterech źródeł, z których pochodziły dokumenty, jakie zgromadziłem i przeanalizowałem w szerszych badaniach obejmujących patologie organizacyjne w krajowym szkolnictwie wyższym w latach 1990-2007, których główny problem badawczy zawarty został w pytaniu: W jakim stopniu patologie organizacyjne występujące w szkolnictwie wyższym w Polsce w latach 1990-2007 stanowiły skutek błędnych rozwiązań systemowych w sektorze akademickim? (Stachowicz 2015, s. 49). Wprowadzona wówczas typologia patologii organizacyjnych sektora akademickiego uszczegółowiła je do takich obszarów, jak:

cych się (stan w dniu 31 grudnia) na tym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania (19-24 lata). Współczynnik skolaryzacji netto w szkolnictwie wyższym – relacja liczby osób (w grupie wieku 19-24 lata) uczących się (stan w dniu 31 grudnia) na tym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania (19-24 lata).

1. organizacja procesu dydaktycznego i funkcjonowanie uczelni,
2. kadra nauczycielska szkół wyższych,
3. obszar normatywny systemu szkolnictwa wyższego, widziany w dwóch płaszczyznach: ustawowej oraz uczelnianej,
4. działalność organów przedstawicielskich i kontrolujących jakość szkolnictwa wyższego (chodzi tutaj o Radę Główną Szkolnictwa Wyższego (RGSW), Państwową Komisję Akredytacyjną (PKA), Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów (CK)),
5. nadzór nad uczelniami sprawowany przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego.

Metoda badawcza, zastosowana we wspomnianych szerszych badaniach, jak również w tych, których wyniki prezentuje niniejsze opracowanie, to analiza dokumentów. Zbadane dokumenty PKA pozwoliły wskazać przejawy patologii organizacyjnych sektora akademickiego w pierwszych dwóch kategoriach wspomnianej wyżej ich typologii. Próba do badań została dobrana w sposób celowy, to znaczy spośród oficjalnych dokumentów PKA wybrane zostały te dokumenty, w których odnotowano nieprawidłowości występujące w sektorze akademickim, czyli uchwały PKA III kadencji, które zawierają warunkową bądź negatywną ocenę jakości kształcenia. Wykorzystanych zostało – po uwzględnieniu ponownego rozpatrzenia sprawy, w przypadku odwołania się danej uczelni od przyznanej jednostce organizacyjnej tej uczelni oceny jakości kształcenia – 219 uchwał Komisji, zawierających 271 ocen jakości kształcenia (186 warunkowych i 85 negatywnych)².

Poniżej, w tabeli 3 i tabeli 4 przedstawione zostały wyniki przeprowadzonych badań w każdej z wyróżnionych kategorii wraz z liczbą wskazań oraz wskaźnikami struktury.

²Większa liczba ocen jakości kształcenia niż liczba podjętych uchwał PKA w zakresie oceny jakości kształcenia wynika z tego, że oceny jakości kształcenia w uchwałach PKA dotyczyły nie tylko konkretnych kierunków studiów, ale także poszczególnych poziomów kształcenia (studiów pierwszego stopnia, drugiego stopnia, studiów jednolitych magisterskich), a nawet różnych form kształcenia (studia stacjonarne, studia niestacjonarne). Komisja mogła zatem w jednej uchwale przyznać takie same bądź różne oceny jakości kształcenia zależnie od poziomu lub formy studiów.

Tabela 3

Patologie organizacji procesu dydaktycznego i funkcjonowania uczelni, odnotowane przez Polską Komisję Akredytacyjną III kadencji (2008-2011), malejąco według liczby wskazań

Przejawy patologii	liczba wskazań	% wskazań dla danej kategorii	% ogółu wskazań
uchybieńia dotyczące prac dyplomowych, procedury dyplomowania, a także seminariów dyplomowych	108	19,8%	12,8%
nieprawidłowości w planach studiów, m.in. wadliwa organizacja studiów zaocznych – zbyt dużo zajęć podczas jednego zjazdu; zajęcia blokowane w kilkugodzinnych ciągach; studia niestacjonarne w formie eksternistycznej; brak ćwiczeń z danego przedmiotu; brak ciągłości wykładanych przedmiotów; niewłaściwa konstrukcja programów nauczania	54	9,9%	6,4%
niewłaściwie funkcjonujący wewnętrzuczelniany system oceny jakości kształcenia bądź jego brak	54	9,9%	6,4%
uboga baza lokalowa/dydaktyczna/komputerowa uczelni w zakresie ocenianego kierunku studiów	48	8,8%	5,7%
niewłaściwie przyjęta koncepcja kształcenia i sylwetka absolwenta	48	8,8%	5,7%
niespełnienie standardów nauczania na ocenianym kierunku studiów	44	8,1%	5,2%
zastrzeżenia do planu i programu studiów eksternistycznych; liczne uchybieńia formalno-prawne w organizacji prowadzonego przez uczelnię kształcenia; niewłaściwa organizacja zajęć dydaktycznych; zastrzeżenia dotyczące realizacji procesu dydaktycznego i braku nadzoru nad nim, także z użyciem metod i technik kształcenia na odległość; studia międzykierunkowe prowadzone z naruszeniem prawa	30	5,5%	3,6%
zbyt ubogie zbiory biblioteczne dla kształcenia na ocenianym kierunku studiów	24	4,4%	2,8%
nieprawidłowości w zakresie badań naukowych	23	4,2%	2,7%
niezgodne z prawem utworzenie Zamiejscowych Ośrodków Dydaktycznych (ZOD); prowadzenie zajęć w ZOD-ach bez zezwolenia ministra; niewłaściwa liczba zajęć realizowana w ZOD-ach	22	4,0%	2,6%

zastrzeżenia dotyczące koncepcji kształcenia realizowanego w ramach specjalności; niewłaściwa nazwa specjalności (tożsama z nazwą kierunku studiów)	15	2,8%	1,8%
brak systemu przenoszenia i akumulacji punktów ECTS; wadliwe przydzielanie punktów ECTS	13	2,4%	1,5%
zła organizacja zaliczeń i egzaminów (kumulacja ich liczby w ciągu jednego dnia); zastrzeżenia do sposobu oceny etapowych osiągnięć studenta	11	2,0%	1,3%
źle prowadzona rekrutacja na dany kierunek studiów	10	1,8%	1,2%
nieprawidłowości w funkcjonowaniu władz uczelni i jej organów kolegialnych; zastrzeżenia do składu Rady Wydziału	8	1,5%	0,9%
uchybenia dotyczące praktyk zawodowych	7	1,3%	0,8%
zbyt mały stopień umiędzynarodowienia studiów	6	1,1%	0,7%
zbyt duża przewaga formy wykładowej nad ćwiczeniami; główną formą dydaktyki są wykłady i ćwiczenia audytoryjne	4	0,7%	0,5%
uchybenia formalne i merytoryczne w sprawach studenckich; brak porządku w dokumentacji, w tym w teczkach studentów	3	0,6%	0,4%
regulamin organizacyjny uczelni stosowany przed statutem; uczelnia nie przedstawiła do zatwierdzenia Ministra regulaminu studiów	3	0,6%	0,4%
przyjmowanie na studia cudzoziemców, bez dokumentów, które potwierdzałyby taką możliwość	2	0,4%	0,2%
prowadzenie uzupełniających studiów magisterskich bez wymaganego zezwolenia; brak uprawnień do prowadzenia kształcenia na kierunku studiów	2	0,4%	0,2%
niemożność osiągnięcia deklarowanych efektów nauczania	1	0,2%	0,1%
brak spełnienia wymogu przygotowania do nauczania dwóch przedmiotów na studiach o specjalności nauczycielskiej	1	0,2%	0,1%
nikła dyscyplina studiowania	1	0,2%	0,1%
brak możliwości pełnego wyboru nauki języka obcego	1	0,2%	0,1%
niestosowanie się uczelni do zapisów statutu	1	0,2%	0,1%
prowadzenie niezgodnych z ustawą studiów uzupełniających I ^o (nazwanych tak przez uczelnię)	1	0,2%	0,1%
SUMA	545	100,0%	64,5%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4

Patologie dotyczące kadry nauczycielskiej szkół wyższych, odnotowane przez Polską Komisję Akredytacyjną III kadencji (2008-2011), malejąco według liczby wskazań

Przejawy patologii	liczba wskazań	% wskazań dla danej kategorii	% ogółu wskazań
niespełnienie wymogów minimum kadrowego na ocenianym kierunku studiów	214	71,6%	25,4%
niewłaściwa obsada kadrowa zajęć dydaktycznych, m.in. wykłady prowadzone przez magistrów, zajęcia przydzielane niezgodnie z dorobkiem naukowym nauczyciela	46	15,4%	5,5%
zastrzeżenia do jakości sylabusów	30	10,0%	3,6%
niewłaściwy stosunek liczby nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe do liczby studentów	6	2,0%	0,7%
ograniczenie działalności dydaktycznej kadry profesorskiej do prowadzenia prac dyplomowych, przejściowych i seminariów dyplomowych i tylko w niewielkim stopniu wykładów; trudno ocenić rzeczywiste zaangażowanie nauczycieli stanowiących minimum kadrowe w realizację procesu dydaktycznego	2	0,7%	0,2%
ograniczone możliwości bezpośrednich kontaktów studentów z pracownikami prowadzącymi zajęcia dydaktyczne	1	0,3%	0,1%
SUMA	299	100,0%	35,5%

Źródło: opracowanie własne.

Uchwały Polskiej Komisji Akredytacyjnej w sprawie odstąpienia od oceny jakości kształcenia albo zawieszenia dokonania oceny jakości kształcenia wydane w latach 2008-2011

Przy doborze próby do badań wykorzystane zostały również uchwały w sprawie odstąpienia od oceny jakości kształcenia albo zawieszenia dokonania oceny, które stanowiły odpowiedź na kierowane do PKA stosowne wnioski uczelni. Nie byłoby w tym nic nadzwyczajnego, gdyby nie fakt znacznej liczby takich sytuacji w analizowanym okresie. W III kadencji PKA liczba uchwał dotyczących odstąpienia od sformułowania oceny jakości oraz zawieszających ocenę jakości kształcenia wyniosła łącznie 166, stanowiąc 6,9% wszystkich wydanych uchwał. Odstąpienie PKA od sformułowania

oceny następowało przeważnie na skutek rezygnacji danej szkoły wyższej z prowadzenia kształcenia na określonym kierunku studiów. Z kolei, zawieszenie oceny jakości kształcenia następowało głównie na skutek zgłaszania przez uczelnię braków w zakresie minimum kadrowego na wyznaczonym do oceny kierunku studiów, co umożliwiał art. 11 ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.). Spośród wspomnianych 166 uchwał PKA odstępujących od sformułowania oceny lub zawieszających ocenę jakości kształcenia na danym kierunku studiów, aż 114 z nich (68,7%) dotyczyło szkół wyższych niepublicznych (Działalność Państwowej Komisji Akredytacyjnej w latach 2008-2011. III kadencja 2012, s. 45-46).

Zakończenie i wnioski z badań

Przejawy patologii organizacyjnych odnotowane w prezentowanych badaniach w 2/3 dotyczyły organizacji procesu dydaktycznego i funkcjonowania uczelni, zaś w 1/3 kadry akademickiej polskich uczelni. Gdy chodzi o kategorię dominującą w badaniach, to 20% wszystkich wskazań w tej grupie zajęły nieprawidłowości związane z pracami dyplomowymi (m.in. ich niską jakością, tematyką niektórych prac odbiegającą od kierunku kształcenia), seminariami dyplomowymi (m.in. zbyt dużo prac przypadających na jednego promotora; lakoniczne, zdawkowe recenzje) oraz samą procedurą dyplomowania (np. egzamin dyplomowy ograniczony do tematyki pracy dyplomowej). Co dziesiąty przejaw patologii organizacyjnych w tej kategorii to uchybienia w planach studiów, w szczególności w realizacji kształcenia na studiach niestacjonarnych – zbyt małej liczby zjazdów, co skutkowało przeładowaniem dydaktycznym zaplanowanych zjazdów i blokowaniem zajęć w wielogodzinne ciągi. Odnotowano też brak ćwiczeń do prowadzonych wykładów oraz niewłaściwą sekwencję przedmiotów w planie studiów. Podobna liczba wskazań dotyczyła kwestii niewłaściwie funkcjonującego wewnątrzuczelnianego systemu oceny jakości kształcenia bądź całkowitego braku tegoż systemu w jednostce organizacyjnej prowadzącej kształcenie na określonym kierunku studiów.

W drugiej z kategorii, której dotyczą wyniki badań, związanej z kadrami akademicką, znacząca przewagę nad innymi przejawami patologii organizacyjnych osiągnęła kwestia niespełniania wymogów minimum kadrowego – miało to miejsce w 7 na 10 ocenianych jednostek organizacyjnych szkół wyższych, prowadzących kształcenie na danym kierunku studiów. Konsekwencją powyższego jest kolejny przejaw patologii organizacyjnych w tej kategorii, czyli niewłaściwie kadrowo obsadzone zajęcia dydaktyczne, czego przykładem mogą być wykłady prowadzone przez magistrów albo przydzielanie

zajęć niezgodnych z dorobkiem naukowym nauczyciela. Co dziesiąte uchybienie w tej kategorii dotyczyło jakości sylabusów, przygotowanych przez kadre akademicką ocenianych kierunków studiów.

Patrząc całościowo na wszystkie odnotowane przejawy patologii organizacyjnych krajowego sektora akademickiego w latach 2008-2011, to jedną czwartą ogółu przypadków stanowiło niespełnienie wymogów minimum kadrowego na ocenianym kierunku studiów. Na następnym miejscu znalazły się zastrzeżenia dotyczące jakości prac dyplomowych, seminariów dyplomowych i procedury dyplomowania. Pozostałe nieprawidłowości, odnotowane w każdej z wyróżnionych kategorii, mają istotnie mniejszy udział w ogóle przejawów patologii organizacyjnych sektora akademickiego w Polsce. Można stąd wyciągnąć wniosek, że w analizowanym okresie w krajowych uczelniach najczęściej szwankowało to, co jest sednem edukacji akademickiej, tzn. właściwie dobrana do określonego kierunku studiów kadra akademicka. Potwierdzeniem tego były „wytwory” absolwentów tychże kierunków studiów – prace dyplomowe; wiele do życzenia pozostawiał sposób ich powstawania (seminaria dyplomowe), a także procedura dyplomowania. To powinno wzbudzić niepokój środowiska akademickiego, a pytanie: „Dokąd zmierzasz edukacja?”, pozostaje wciąż aktualne.

Literatura | References

DZIAŁALNOŚĆ PAŃSTWOWEJ KOMISJI AKREDYTACYJNEJ w latach 2008-2011. III kadencja (2012), Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa

KWIEK M. (2015), Uniwersytet w dobie przemian, Wydawnictwo PWN, Warszawa.

ROCZNIK STATYSTYCZNY GUS: wykorzystano roczniki z lat 1992-2008.

STACHOWICZ J. (2015), Patologie organizacyjne w szkolnictwie wyższym w Polsce w latach 1990-2007, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

SZKOŁY WYŻSZE i ich finanse w 1997 r. (1998), GUS, Warszawa.

SZKOŁY WYŻSZE i ich finanse w 2003 r. (2004), GUS, Warszawa.

SZKOŁY WYŻSZE i ich finanse w 2005 r. (2006), GUS, Warszawa.

SZKOŁY WYŻSZE i ich finanse w 2007 r. (2008), GUS, Warszawa.

SZKOŁY WYŻSZE i ich finanse w 2013 r. (2014), GUS, Warszawa.

UCHWAŁY PKA III KADENCJI w sprawie oceny jakości kształcenia, które zawierają warunkową bądź negatywną ocenę jakości kształcenia.

UCHWAŁY PKA III KADENCJI w sprawie odstąpienia od oceny jakości kształcenia oraz zawieszenia dokonania oceny.

USTAWA O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM z dnia 12 września 1990 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 65, poz. 385 ze zm.).

USTAWA z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych (Dz.U. z 1997 r. Nr 96, poz. 590).

USTAWA z dnia 20 lipca 2001 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 4, poz. 33).

USTAWA z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.).

WALTOŚ S. (2008), Korzenie współczesnego szkolnictwa wyższego – ścieżki tradycji, [w:] Szkolnictwo wyższe w Polsce. Ustrój – prawo – organizacja, red. S. Waltoś, A. Rozmus, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, Rzeszów.